

Nr 11

Utlåtande i anledning av motioner om ändringar i den särskilda lagstiftningen om vissa skogsfångs- och mulbetesservitut.

Tredje lagutskottet har behandlat fyra i riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, vilka alla äger samband med den särskilda lagstiftningen om vissa skogsfångs- och mulbetesservitut.

I de likalydande motionerna nr 42 i första kammaren av herr *Sörlin* och nr 55 i andra kammaren¹ av herr *Lundmark* föreslås, att *lagen den 6 december 1946 om förlängning av vissa servitut*, vars verkan upphör den 1 januari 1960, erhåller fortsatt giltighet under exempelvis tio år. Motionärerna hemställer, »att riksdagen måtte för sin del antaga en lag av sådan innebörd, som angivits i det föregående, eller, därest med hänsyn till behov av ytterligare utredning så anses icke kunna ske, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag till lagstiftning i förevarande ämne».

I de likalydande motionerna nr 331 i första kammaren² av herr *Gustafsson*, *Nils-Eric*, *m. fl.* och nr 121 i andra kammaren av herr *Nilsson* i *Tvärålund m. fl.* föreslås ävenledes att giltighetstiden för de i 1946 års förlängningslag omförmälda servituten förlänges efter den 1 januari 1960. I dessa båda motioner erinras vidare om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 mars 1948, nr 83, anhållit om utredning av frågan om utsträckning av den i 5 a § *lagen den 14 juni 1907 om servitut* ägaren av berättigad fastighet medgivna rätten att till sin förmån erhålla förändring av innehållet i vissa till tiden ej begränsade skogsfångsservitut att omfatta jämväl tidsbegränsade servitut. I anledning av det sagda hemställer dessa motionärer, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om påskyndande av pågående utredning angående revidering av servitutslagen, så att förslag kan framläggas helst till innevarande års riksdag, samt för sin del besluta, att nuvarande servitutsbestämmelser må gälla tills vidare intill beslut fattats om ny servitutslag».

Över motionerna har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver utlåtanden inhämtats från 1954 års fastighetsbildningskommitté, servitutsnämnden för Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län och ordföranden i servitutsnämnden för Västerbottens län.

¹ Motionen i sin helhet tryckt bland första kammarens motioner.

² Motionen i sin helhet tryckt bland andra kammarens motioner.

Skogsservitutens allmänna rättsställning

I lagen den 14 juni 1907 om servitut definieras begreppet servitut såsom besvär eller last, som till förmån för fastighet lägges å annan fastighet. Servitutets uppgift är — framhålles i motiven till lagen — att utjämna de med fastigheternas rättsliga särskiljande förenade olägenheterna. Servitutet skall komplettera den ena fastighetens användbarhet genom att med densamma på det sätt förbinda en annan, att visserligen dennas individualitet upprätthålles men den dock i viss utsträckning får tjäna den andra.

Efter sättet för ett servituts bildande skiljer man mellan rättshandlingsservitut och tvångsservitut; härtil kommer såsom ett tredje slag sådant servitut, som är av ålder gällande. Rättshandlingsservituten omfattar främst servitut, som stiftats genom avtal. Tvångsservituten uppkommer genom beslut av myndighet; hit hör servitut, som vid jorddelning lägges å fastighet genom beslut av förrättningsmännen. I rättspraxis likställas med sistnämnda slag av servitut sådant servitut, som utan samband med jorddelning stiftats genom avtal men vid en senare jorddelning intagits i protokollet över förrättningen och lagts till grund för densamma.

Ett servituts bestånd kan vara till tiden antingen obegränsat eller begränsat. I motiven till lagen om servitut anföres härom följande: »Det ligger i servitutsförhållandets natur, att det samband, som — — — upprättats mellan fastigheterna, gäller all framtid eller så länge å ena sidan behovet och å andra sidan möjligheten att tillgodose det kvarstår. Nödvändigt är detta emellertid icke; det synes icke böra möta hinder att genom uttrycklig bestämmelse inskränka dess giltighet till viss tid eller göra dess fortvaro beroende av villkor.»

Såsom exempel på ändamål som avses kunna tillgodoses i servitutets form nämner lagen skogsfång och mulbete. Vissa skogsfångs- och mulbetesservitut — i det följande gemensamt kallade *skogsservitut* — har, närmast med tanke på särskilda förhållanden i Norrland, i servitutslagen och andra författningar gjorts till föremål för särskild reglering.

För vanliga servitut gäller att de äger bestånd mot ny ägare av den besvärade fastigheten, endast om förbehåll därom skett vid överlåtelsen eller servitutet blivit föremål för in-teckning. Vissa slag av servitut har emellertid härvidlag erhållit en privilegierad ställning i det att de även utan nyssnämnda åtgärder består mot ny ägare. Till de privilegierade servituten hör bl. a. sådana som tillkommit i samband med fastighetsbildning samt sådana skogsservitut som ej begränsats till tiden, varit av ålder bestående eller tillkommit före den 1 januari 1928 genom avtal i samband med tillkomsten av den berättigade fastigheten (3 § 1907 års lag).

Medan för alla slag av servitut gäller att vid deras begagnande skall så förfaras, att den besvärade fastigheten ej mer än nödigt betungas, gäller för skogsservitut, som ej blivit närmare lokaliserade, att de genom beslut av domstol kan närmare begränsas till tid och rum (4 §).

För alla slag av servitut gäller att de under vissa ganska stränga villkor kan genom beslut av domstol på begäran av ägaren av den besvärade fastigheten förflyttas till annat ställe på fastigheten. För skogsservituten gäller emellertid därjämte att de jämväl på begäran av ägaren av den berättigade fastigheten kan förflyttas. En förutsättning härför är att skogsservitutet på grund av ändrade förhållanden ej kan i avsedd utsträckning begagnas på det därför bestämda stället och en förflyttning kan ske utan märklig olägenhet för den besvärade fastigheten (5 §).

För sådana skogsservitut som begränsats till rätt att taga vindfallen eller torr skog och som ej är begränsade till tiden har därjämte införts möjlighet att tvångsvis kunna genomföra ändring i själva servitutets innehåll. Om nämligen servitutet på grund av ändrade förhållanden, som medfört brist på vindfallen eller torr skog, icke längre kan begagnas i den utsträckning som varit avsedd, kan servitutet så ändras, att det kommer att omfatta också rätt att taga annat virke. Som förutsättning härför gäller att den besvärade fastigheten ej tillskyndas märklig olägenhet (5 a §).

För vanliga servitut gäller att de tvångsvis kan bringas att upphöra, avlösas, om de på grund av ändrade förhållanden blir onyttiga eller nyttan av servitutet är ringa i förhållande till det besvär det förorsakar (7 §). Dessutom kan de vanliga och oprivilegierade servituten i allmänhet bringas att upphöra genom överenskommelse mellan fastighetsägarna. För sådana skogsservitut som antingen enligt den tidigare redogörelsen i princip alltid gäller mot ny ägare av den besvärade fastigheten eller omfattas av 1946 års ovan nämnda förlängningslag gäller, att de ej får bringas att upphöra utan domstols godkännande. Sådant godkännande får dock lämnas endast under i lagen angiva lämpligen restriktiva förutsättningar (7 a § 1907 års lag; 7 § andra stycket 1946 års lag).

De bestämmelser som här refererats och som avser begränsning, förflyttning, förändring eller upphörande av servitut kan ej sättas ur kraft genom överenskommelse mellan parterna (8 § 1907 års lag).

Även genom den inledningsvis omnämnda *lagen den 6 december 1946 om förlängning av tiden för vissa servitut* har vissa skogsservituts ställning närmare reglerats. Lagen gäller endast för Norrland och endast sådana tidsbegränsade skogsservitut, där giltighetstiden är minst 15 år eller servitutshavarens livstid och servitutet upphör att gälla före den 1 januari 1960. För den sålunda bestämda kategorien servitut förordnar lagen att de skall fortfara att gälla intill den 1 januari 1960.

Därest den besvärade fastighetens ägare genom den av lagen genomförda förlängningen tillskyndas olägenhet av någon betydelse, är han berättigad att erhålla ersättning härför av den berättigade fastighetens ägare. Sådana ersättningsfrågor prövas av tre särskilda s. k. servitutsnämnder, varav en finnes för Norrbottens län, en för Västerbottens län och en för återstående delar av Norrland. Ledamöterna i nämnderna förordnas av Kungl. Maj:st och kostnaderna för deras verksamhet bestrides av statsmedel. Ordförandena i alla nämnderna är häradshövdingar. Nämnderna fungerar närmast som skil-

jenämnder och deras beslut får sålunda icke överklagas. Jämlikt kungl. kungörelsen den 6 december 1946 (nr 743) kan statsbidrag till gäldandet av ersättning som nu nämnts utgå till servitutshavaren. Enligt uppgift från statskontoret har denna möjlighet icke i något fall tagits i anspråk.

Från förarbetena till 1946 års förlängningslag

Under återopande av jordbruksutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 35 hemställde riksdagen i skrivelse den 26 maj 1943, nr 247, att Kungl. Maj:t måtte i de avseenden, utskottet i sitt utlåtande berört, låta verkställa utredning angående de norrländska ägostyckningsinnehavarnas levnadsförhållanden och försörjningsbetingelser samt för riksdagen framlägga de förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda.

Den 17 december 1943 fattades beslut om igångsättande av utredning rörande åtgärder för det norrländska näringslivets förkovran. På framställning av den i anledning av sagda beslut tillsatta norrlandskommittén uppdrog Kungl. Maj:t den 30 november 1945 åt häradshövdingen Å. Braunstein att såsom särskild utredningsman inom kommittén verkställa och till kommittén avlämna utredning angående det med riksdagens nämnda skrivelse avsedda ämnet.

Den 24 juli 1946 överlämnade norrlandskommittén dels en av utredningsmannen upprättad promemoria med förslag till lagstiftning rörande tidsbegränsade skogsservitut, dels ock ett eget förslag till lagstiftning i ämnet.

De båda förslagen blev föremål för remissbehandling. Vid lagförslagets remiss till lagrådet anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Sköld*, bl. a. följande (prop. nr 355/1946 s. 22 ff).

Såsom framgår av utredningen finnas i Norland talrika skogsfångs- och mulbetesservitut, vilkas giltighetstid är inskränkt till ett visst antal år eller till servitutsinnehavarens livstid. Dessa servitut ha till största delen bildats i slutet av förra och början av detta århundrade i samband med ägostyckningar å de stora trävarubolagens fastigheter eller i anslutning till försäljningar av avsöndrade lägenheter. Eftersom tiden för servitutens bestånd synnerligen ofta bestämts till femtio år, komma inom en nära framtid många av servituten att förfalla. Ägarna av de fastigheter, till vilkas förmån servituten gälla, befinna sig i allmänhet i mycket knappa ekonomiska omständigheter. Servitutens upphörande skulle därför få till följd att dessa fastighetsägares redan nu bekymmersamma ställning ytterligare förvärrades. I likhet med utredningsmannen och norrlandskommittén anser jag under sådana förhållanden påkallat, att åtgärder för att trygga fastighetsägarnas behov av de nyttigheter, servituten avse, nu komma till stånd.

Närmast till hands skulle måhända ligga att genom en lagstiftning göra det möjligt att med erforderlig skogs- och betesmark komplettera sådana servitutsberättigade fastigheter, som för sitt bestånd nu äro och framdeles kunna förväntas bliva i behov av skogsprodukter och bete. Emellertid skulle, såsom av utredningsmannen framhållits, en lagstiftning av antytt innehåll innebära, att de tidsbegränsade servituten finge en avsevärt förmånligare ställning än den, som de för alltid bestående servituten jämlikt gällande lagregler intaga. En dylik lösning av problemet synes i betraktande härav icke

böra ifrågakomma. Enligt min mening synes man för närvarande böra begränsa sig till att — såsom jämväl av utredningsmannen och kommittén förordats — förlänga tiden för de ifrågavarande servitutens bestånd.

Utredningsmannen och kommittén ha emellertid utformat sina förslag till en sådan lagstiftning på olika sätt. Utredningsmannen har föreslagit, att de till tiden inskränkta servituten skulle förlängas att gälla för alltid. Förlängningen skulle, då överenskommelse därom icke kunde träffas, åvägbringas genom ett förenklat expropriationsförfarande. Genom särskild prövning skulle för varje fall servitutets betydelse för den härskande fastigheten och dess inverkan å den tjänande konstateras, och däreft förlängning av servitutets giltighetstid ansågs böra äga rum, skulle ersättning för förlängningen fastställas att utgå till dem, som därtill vore berättigade. Till gäldandet av denna ersättning skulle den härskande fastighetens ägare kunna erhålla bidrag av statsmedel. Möjlighet att erhålla dylikt bidrag skulle föreligga jämväl för den händelse servitutsförlängning kommit till stånd på frivillighetens väg. Enligt kommitténs förslag åter skulle förlängningen avse endast en relativt kort tidrymd och genomföras direkt genom föreskrift i lag. För förlängningen skulle i princip intet vederlag utgå. Ägare av servitutsbelastad fastighet skulle dock, då särskilt skäl därtill föranledde, i anledning av förlängningen kunna komma i åtnjutande av understöd med skäligt belopp. Sådant understöd skulle helt bestridas av allmänna medel.

Ett godtagande av utredningsmannens förslag skulle otvivelaktigt medföra vissa fördelar. Därigenom skulle först och främst trygghet för framtiden med avseende å möjligheten att erhålla tillgång till skogsprodukter och bete tillskapas för ägarna av de fastigheter, om vilka här är fråga. Vidare skulle på grund av den individuella prövning, varje servitutsförhållande komme att underkastas, förlängning av servitutstid icke behöva förekomma i andra fall än sådana, där förlängningen vore erforderlig för den härskande fastigheten och ej alltför oläglig för den tjänande. Ytterligare skulle efter åvägbragt servitutsförlängning bliva möjligt att, där så finnes lämpligt, lokalisera ett servitut, för vars begagnande visst ställe ej blivit bestämt, eller ersätta ett servitut med äganderätt till mark, som svarade mot servitutsförmånerna.

Dessa fördelar kunna däremot icke vinnas, därest det av norrlandskommittén framlagda förslaget godtages. Detta förslag grundas på den uppfattningen, att en aveckling av skogsservituten, vare sig dessa till tiden äro begränsade eller obegränsade, bör eftersträvas, ävensom på farhågor för att en blivande rationalisering av jordbruket i dessa trakter skulle kunna försvåras, därest de tidsbegränsade servituten förlängdes att gälla för all framtid. Det lär icke kunna förnekas, att berörda farhågor äga fog för sig. I detta sammanhang synes också böra beaktas, att det, såsom i en del yttranden antytts, i samband med rationaliseringens genomförande torde bliva möjligt att i icke obetydlig utsträckning förverkliga vad i nu förevarande hänseende ytterst eftersträvas. Med hänsyn till nu angivna omständigheter förefaller mig en förlängning av de ifrågavarande servitutens giltighetstider under en lämpligt avpassad tidrymd vara att föredraga framför servitutens omändrande till servitut utan tidsbegränsning.

Enligt norrlandskommitténs förslag skulle ersättning för förlust eller skada, som tillskyndas ägaren av den tjänande fastigheten i anledning av servitutsförlängningen, icke utgå. En bestämmelse av dylik innebörd kan givetvis ingiva principiella betänkligheter med hänsyn till hittills gällande regler för liknande fall. Jag anser mig emellertid i betraktande av vad i ärendet förekommit kunna förorda en begränsning av rätten för den tjänande

fastighetens ägare till ersättning till att avse de fall, då förlängningen medför märklig olägenhet för hans fastighet.

Såsom utredningsmannen framhållit torde det vara principiellt riktigt, att den ersättning för servitutsförlängning, som finnes böra utgå, skall gäldas av ägaren av den fastighet, till vars förmån förlängningen sker. Med hänsyn till den ekonomiska ställning, de servitutsberättigade fastigheternas ägare i regel intaga, torde det emellertid bliva nödvändigt, att staten för ändamålet lämna bidrag av allmänna medel.

Sedan lagrådet framställt vissa erinringar mot förslaget yttrade föredragande departementschefen vid beslutet om proposition till riksdagen.

Lagrådets hemställan om ändrade bestämmelser rörande frågan om ersättning i anledning av sådan servitutsförlängning, som avses med det remitterade lagförslaget, synes ha tillkommit närmast med tanke på de fall, då den servitutsbelastade fastigheten äges av ett mindre bolag eller en enskild person i knappa ekonomiska villkor. Enligt min mening skulle emellertid även med den lösning, ersättningsfrågan erhållit i förslaget, en dylik fastighetsägares intresse bliva i huvudsak tillgodosett. I de flesta fall torde nämligen en fastighetsägare icke ha betraktat ett å hans fastighet vilande servitut av ifrågavarande slag som någon tunga för fastigheten, och ur hans synpunkt ha i allmänhet rättigheten icke ansetts ha något penningvärde. Det synes under sådana förhållanden knappast rimligt att i dylika fall fastighetsägaren skall kunna påkalla ersättning för rättighetens utövande i fortsättningen och samtidigt därmed måhända betunga statsverket med kostnader för ersättningsbestämmande, vilka icke kunna anses stå i skälig proportion till den ersättning, som kan komma att fastställas. I anslutning till lagrådets yttrande har jag dock ansett mig böra förorda, att en mindre jämkning i förslaget företages så att ersättningsrätten göres beroende av om förlängningen tillskynar den tjänande fastigheten olägenhet av någon betydelse.

Sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet uttalade i sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 1) bl. a. följande.

Bland de uppslag, som dryftats i syfte att varaktigt tillrättalägga förhållandena på förevarande område, är det närmast tvenne lösningar som ifrågasatts. Medan den ena tagit sikte på att utöka fastigheterna med erforderlig skogs- och betesmark, har man i det andra fallet tänkt sig en förlängning av förefintliga servitut. Enligt utskottets mening bör målet vara att där så lämpligen kan ske genomföra marktilldelning — på frivillighetens väg eller genom lagstiftning. Icke minst ur skogsvårdssynpunkt synes det önskvärt att få bort skogsservituten eller att åtminstone lokalisera dessa, där det icke låter sig göra att ersätta dem med äganderätt till mark, motsvarande servitutsförmånerna. I strävandena att åstadkomma rationella brukningsdelar bör det utgöra ett viktigt led att själva fastigheterna förses med erforderliga markslag. Spörsmålet om avstående av mark för nu ifrågavarande ändamål torde emellertid vara så nära förbundet med den aktuella frågan om lagstiftning för förstärkning av ofullständiga jordbruk i allmänhet, att detsamma icke lämpligen bör utbrytas ur sitt nämnda större sammanhang. Med beaktande härav anser sig utskottet i likhet med departementschefen höra tillsvidare stanna vid att tillstyrka genomförandet av en anordning för förlängning av ifrågavarande servitutsrättigheter.

Eftersom utskottet av nyssberörda skäl betraktar den i sist angivna syfte ifrågasatta servitutslagstiftningen såsom ett provisorium, synes det försvarligt att härigenom söka tillskapa enklast möjliga förfarande, även om ett sådant i vissa hänseenden kan framstå såsom i någon mån summariskt.

Jordbruksrationaliseringsutredningens förslag och däröver avgivna yttranden

Frågan om skogsservitutens framtida ställning har behandlats av 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning i dess år 1957 avgivna betänkande »Jordbruks förstärkande med skog» (SOU 1957: 8 s. 240 ff.). Utredningen hänvisar till en av Riksförbundet Landsbygdens folk den 23 maj 1953 till chefen för jordbruksdepartementet avgiven framställning, vilken återges sålunda.

Förbundet hade mottagit upprepade förfrågningar från norrländska ägostyckningsinnehavare m. fl. rörande servitutens rättsställning. På många håll rådde oro inför servitutstidernas utlöpande, då åtskilliga fastigheter för sitt fortsatta bestånd vore beroende av servitutsrättigheterna. Frågan utgjorde en del av hela ägostyckningsproblemet, som snarast borde få sin slutgiltiga lösning. Därvid syntes man böra eftersträva att av ägostyckningslotterna skapa bärkraftiga enheter, förslagsvis genom komplettering med skog eller med annan lämplig mark.

För egen del föreslog utredningen att giltighetstiden för de med 1946 års förlängningslag avsedda servituten i avvaktan på en slutlig reglering av skogsservitutens framtida ställning förlängdes med tio år. Utredningen anförde.

Lagen om förlängning av tiden för vissa servitut är, såsom framgår av vad förut anförts, avsedd att tjäna som ett provisorium i avbidan på yttre rationalisering av de servitutsberättigade fastigheterna. Det alldeles övervägande flertalet av dessa torde utgöra ofullständiga jordbruk och ha tillkommit genom ägostyckning eller avsondring. Bland de rationaliseringsåtgärder, som i dessa fall kommer på fråga, intar uppenbarligen skogskompletteringen en dominerande plats. Såsom utredningen i annat sammanhang framhållit har emellertid de förhoppningar, som ursprungligen knöts vid denna kompletteringsverksamhet, icke blivit infriade, utan verksamheten har fortskridit i ett betydligt långsammare tempo. Det står nu också klart att den stadgade tiden för servitutsförlängningen blivit otillräcklig. Ett stort antal av de servitutsberättigade fastigheterna står alltjämt utan tillgång till egen skog i erforderlig omfattning, och någon avgörande förändring härutinnan kan säkerligen icke inträffa före 1960, då de förlängda servitutstiderna utgår. De sociala olägenheter, som skulle uppstå i fall dessa fastigheter då ginge miste om sina servitutsrättigheter, är givetvis alltjämt lika beaktansvärda som då frågan prövades 1946. Det synes därför ofrånkomligt att utsträcka förlängningen ytterligare en tid. Vid avvägningen av denna tid torde man å ena sidan vara berättigad att utgå från att skogskompletteringen kommer att intensifieras i anslutning till utredningens olika förslag. Å andra sidan bör beaktas önskvärdheten av att ännu en förlängning icke skall behöva förekomma. Det förefaller utredningen som om en förlängning med tio år skulle vara väl avpassad. Det är också att förvänta att ifrågakarande spörsmål kan komma att inom denna tid lösas i anslutning till det pågående arbetet med en ny fastighetsbildningslag.

På grund av det anförda föreslår utredningen sådan ändring av 1 § i ifrågakarande lag, att de däri åsyftade servituten kommer att gälla till den 1 januari 1970.

Utredningens förslag har remissbehandlats och yttranden har avgivits av bl. a. statskontoret, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, skogsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, bank- och fondinspektionen, fullmäktige i riksbanken, statens jordbruksnämnd, statens lönenämnd, ett flertal länsstyrelser — däribland samtliga i Norrland — hushållningssällskapen, lantbruksnämnderna, skogsvårdsstyrelserna, överlantmästarna samt ett stort antal på området verksamma enskilda organisationer. — Utredningens förslag i förevarande del har i flertalet yttranden lämnats utan erinran. I allmänhet har detta skett utan någon närmare motivering. Såvitt utskottet kunnat finna av det synnerligen omfattande remissmaterialet har förslaget avstyrkts endast i ett yttrande.

Av de yttranden som närmare uppehålla sig vid förevarande spørsmål återges här följande.

Lantmäteristyrelsen ansåg att en förlängning ej kunde ske utan väsentliga olägenheter. För att icke planerade åtgärder för lösande av de med skogsservituten förenade frågorna skulle i betydande grad bli verkningslösa motsatte sig styrelsen dock icke att giltighetstiden av de berörda servituten förlängdes. Styrelsen anförde.

Skogsservituten utgöra ofta allvarliga hinder vid ägoutbyten för förbättrad ägoanordning i skogsmark. Detta gäller särskilt vid mera omfattande ägoutbyten avseende större skogsinnehav. Vederlagsmarken för ett servitutsbelastat område kan då bli förlagt på sådant avstånd från den härskande fastigheten, att utövändet av servitutet skulle allvarligt försvåras om det även i fortsättningen skulle gälla i den ursprungliga fastigheten. Ett överförande av servitutet till den fastighet, som erhåller den tidigare servitutsbelastade marken, är ofta förenad med praktiska och formella svårigheter. Kommer servitutsöverflyttningen att ensidigt belasta någon av parterna i ett ägoutbyte, leder detta lätt till att ett i och för sig önskvärt byte icke kommer till stånd eller till att de servitutsbelastade områdena uteslutas från bytet.

En förlängning av de tidsbegränsade servituten medför också i vissa avseenden ett oklart rättsläge. Bl. a. synas servitutens ställning med hänsyn till bestämmelserna i servitutslagen och med hänsyn till deras ställning gentemot övriga inteckningar vid exekutiv auktion oklara. En utbrytning av de tidsbegränsade servituten torde icke kunna ske enligt jorddelningslagen, och att ersätta sådant servitut med ny likvärdig servitutsupplåtelse eller upplåtelse av mark med äganderätt torde icke kunna ske utan servitutshavarens medverkan. I praktiken torde servitutshavaren därför lätt få vetorätt i fråga om i och för sig önskvärda förbättringar av ägoanordningen i skogsmark.

Enligt lantmäteristyrelsens uppfattning medför en ytterligare förlängning av de tidsbegränsade skogsservituten väsentliga olägenheter. Förlängningen bör därför icke avse längre tid eller omfatta fler servitut än vad som kan anses ofrånkomligt i avvaktan på en definitiv lösning av de problem, som aktualiserat förlängningen.

Utredningen har framhållit, att det är att förvänta, att frågorna om de tidsbegränsade skogsservituten kan komma att lösas i anslutning till det pågående arbetet med en ny fastighetsbildningslag. En förlängning av giltighetstiden är ofrånkomlig därest de regler, som därvid kunna komma att föreslås beträffande dessa servitut, skola kunna träda i funktion innan servituten upphöra att gälla. Av detta skäl vill lantmäteristyrelsen, trots de på-

talade olägenheterna, icke motsätta sig en förlängning av servitutens giltighetstid. Den föreslagna tiden — tio år — förefaller rimlig. Styrelsen vill dock av här förut anförda skäl ifrågasätta, om icke förlängningen borde kunna begränsas till att avse allenast servitut, vilka utövats under tioårsperioden 1950—1960 samt den 1 januari 1960 gälla till förmån för fastigheter, som äro bebyggda, taxerade som jordbruksfastigheter och brukade av ägaren.

Lantbruksstyrelsen företrädde en liknande uppfattning.

Lagen om förlängning av tiden för vissa servitut är såsom utredningen framhållit avsedd att tjäna som ett provisorium i avbidan på yttre rationalisering av de servitutsberättigade fastigheterna. Styrelsen anser det angeläget att åtgärder snarast vidtagas för avveckling av ifrågavarande servitut, men styrelsen har i nu förevarande läge ingen erinran emot den föreslagna förlängningen.

Överlantmätaren i Gävleborgs län avstyrkte förslaget om fortsatt förlängning.

Det har såväl nu som vid tillkomsten av 1946 års lag om förlängning av tiden för vissa servitut framhållits, att man bör sträva efter en avveckling av skogsservituten. Och det kan inte nog kraftigt understrykas, att alla servitut, vare sig de äro tidsbegränsade eller inte, utgör ett hinder för skogens rationella brukande. Man har också i 1926 års jorddelningslag förhindrat uppkomsten av nya jorddelningsservitut avseende skogsfång och mulbete. Och ett viktigt diskussionsämne har varit möjligheten att genom utvidgat vitsord kunna påskynda utbrytning av icke tidsbegränsade servitut.

De tidsbegränsade servitutens förlängning är emellertid inte bara en viktig skogsbruksfråga utan också en rättsfråga. Den tjänande fastigheten har erhållit ersättning för servitutsrätten för den stipulerade tiden, men inte längre. När det nu finns ett tillfälle att utan rättsförlust få bort servituten, tala starka skäl för att man ska taga vara på möjligheten att i största utsträckning avveckla dem. Detta är så mycket mer angeläget som många servitut äro onödiga eller av ringa värde. Ett uttryck härför är den ökade frekvensen av servitutsavlösningar. En mycket stor del av de servitutsberättigade fastigheterna har också visat sig vara sådana, som enligt de jordpolitiska riktlinjerna icke tarvar skogsinnehav. En generell förlängning av servitutens bestånd innebär därför en konservering för längre eller kortare tid av ett för skogens del olämpligt sakförhållande, som därtill mängden gång är helt onödigt. Om ett servitut ändock bör bestå av jordpolitiska skäl bör detta konstateras på något sätt. Förslagsvis kan detta ske genom att ägaren av fastighet som äger tidsbegränsat servitut anmäler sitt behov av dess bestånd hos endera skogsvårdsstyrelsen, lantbruksnämnden eller lantmäterimyndigheten. Vid myndigheternas prövning bör ersättningsfrågan särskilt beaktas. Rätten att avgöra denna anmälan bör till tiden begränsas till högst ett år.

I denna fråga får överlantmätaren sålunda som sin åsikt framhålla, att det vore olyckligt om tiden för tidsbegränsade servitut generellt förlängdes.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län pekade på föreliggande svårigheter men motsatte sig icke förlängning. Länsstyrelsen anförde.

De talrika skogsfångst- och mulbetesservituten i Norrland utgör ett besvärande handikapp, då det gäller att åstadkomma god skogsvård och önskvärda omarronderingar. Länsstyrelsen har icke något ett erinra emot den

föreslagna förlängningen men vill samtidigt framhålla angelägenheten av att möjligheter erhållas att, i de fall parterna äro ense, avlösa servituten mot ersättning i penningar.

Hushållningssällskapet, lantbruksnämnden och skogsvårdsstyrelsen i Västernorrlands län framhöll, att de ej motsatte sig utredningens förslag. Samtidigt framhölls att det var angeläget att servitutsfrågan löstes inom en snar framtid. Liknande synpunkter framfördes av *överlantmätaren i samma län*.

Rationaliseringsåtgärderna beträffande de servitutsberättigade fastigheterna har fortskridit i ett betydligt långsammare tempo än vad man räknade med vid 1946 års lagstiftning. Utredningens förslag att lagens giltighetstid skall förlängas till 1 januari 1970 framstår därför som naturlig och riktig. Överlantmätaren har därför intet att erinra mot detta förslag.

I sammanhanget vill överlantmätaren understryka angelägenheten av att hela servitutsfrågan får en tillfredsställande lösning snarast möjligt. Det ankommer på 1954 års fastighetsbildningskommitté att framlägga erforderligt lagförslag på området. Med hänsyn till förhållandena i Västernorrlands län framstår det som synnerligen önskvärt att möjlighet öppnas att avlösa skogsfångs- och mulbetesservitut genom penningersättning i sådana fall där parterna är ense därom. Mängden servitut är så stor att det redan på grund därav framstår som orimligt att ersätta flertalet servitut genom vederlag i mark.

Länsstyrelsen i Jämtlands län, som ej hade något att erinra mot utredningens förslag, betonade i sammanhanget nödvändigheten av att lantmäteriet förfogade över tillräcklig personal. Den svaga bemanningen vid lantmäteriorganisationen i Jämtlands län hade medfört att handläggningen av många ärenden rörande den yttre rationaliseringen fördröjts.

Västerbottens läns hushållningssällskap tillstyrkte förslaget och anförde.

Då den föreslagna förlängningen av giltighetstiden torde vara ofrånkomlig för att trygga fastigheternas rätt till vissa förmåner, anser sig sällskapet böra tillstyrka utredningens förslag om dylik förlängning. Sällskapet vill emellertid samtidigt betona angelägenheten av att åtgärder snarast vidtagas i syfte att på ett mera varaktigt sätt reglera denna fråga. De rättigheter, som innefattas i ifrågavarande servitut, gälla i allmänhet skogsprodukter och betesrätt och kan i många fall anses nödvändiga för fastigheternas fortbestånd. Utvecklingen har emellertid medfört att de förmåner, som reglerats genom servitutsbestämmelserna, ofta blivit illusoriska, varför frågan om en ändamålsenlig och definitiv lösning av hithörande problem påfordrar en snar lösning.

Lantbruksnämnden i Västerbottens län motsatte sig icke förslaget.

Skogsservitut förekommer i rätt betydande omfattning särskilt i Lappmarken och har stor betydelse för de härskande fastigheterna. Det finns emellertid fall, där de tjänande fastigheterna genom skogsavverkningar avsevärt försvårat de härskande fastigheternas möjligheter att tillgodogöra sig den skogsfångst servituten avser. Lantbruksnämnden vill dock inte motsätta sig utredningens förslag till förlängning av tiden för vissa servitut men förutsätter att servitutsspörsmålen väl beaktas och definitivt löses i anslutning till det pågående arbetet med en ny lag om fastighetsbildning.

Skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län tillstyrkte förslaget.

Med hänsyn till de svårigheter som kunna uppstå för ett stort antal ägo-
styckningsinnehavare m. fl. om skogsservituten upphöra, vill styrelsen till-
styrka utredningens förslag om förlängning av giltighetstiden. En förläng-
ning av mulbetesservituten kan i och för sig icke anses önskvärd men har
måhända icke så stor praktisk betydelse, då skogsbetet i de flesta trakter
numera hell upphört. Upphäves betesservituten kan i många fall bete av
större hemdjur ändå fortsätta å skogsmarker enligt bestämmelserna om
sedvanebetning.

Riksförbundet Landsbygdens folk (RLF) ansåg sig med hänsyn till de
uttalanden utredningen gjort kunna godtaga dess förslag.

Yttranden över motionerna

Fastighetsbildningskommittén uttalar sig icke i frågan huruvida kom-
mittén skall anses ha i uppdrag att fullgöra den i riksdagsskrivelsen den
16 mars 1948, nr 83, begärda utredningen. Kommittén har emellertid sin
uppmärksamhet riktad även på vissa servitutsspörsmål, vilka kan komma att
få betydelse för de i motionerna berörda frågorna. Kommittén anför.

Åt fastighetsbildningskommittén har ej uppdragits att företaga en mera
allmän översyn av gällande servitutsregler. Såvitt kommittén kan förstå
torde det däremot tillhöra lagberedningens arbetsuppgifter att i samband
med jordabalksrevisionen upptaga servitutsinstitutet till allsidig behand-
ling och att framlägga förslag till ny servitutslagstiftning. Klart är emeller-
tid att kommittén vid fullgörandet av sitt uppdrag att utreda frågan om ny
fastighetsbildningslagstiftning måste taga ställning till vissa servitutspör-
smål och att kommitténs blivande förslag till lag om fastighetsbildning bör
upptaga sådana servitutsregler som finnas påkallade för att en önskvärd
förbättring av fastighetsbeståndet skall kunna åstadkommas. Sålunda torde
fastighetsbildningslagen böra i viss utsträckning medgiva att servitut, som
är av synnerlig vikt för att fastighet skall erhålla ändamålsenlig användning,
instiftas vid förrättning, och vidare bör lagen innehålla regler om att be-
stående servitutsrättigheter skola genom förrättningsbeslut kunna ändras
eller kunna utbrytas eller på annat sätt upphävas, om de hindra en ända-
målsenlig markanvändning eller eljest äro ur fastighetsindelningssynpunkt
olämpliga. Dessa bestämmelser torde säkerligen få betydelse, då det gäller
att komma till rätta med de problem som äro förbundna med kvarstående
skogsfångs- och mulbetesservitut.

Den begränsade reglering av servitutsförhållandena som kommittén en-
ligt det anförda kommer till föreslå kan självfallet ej upptagas till separat
behandling utan måste anpassas efter innehållet i övrigt i förslaget till ny
fastighetsbildningslagstiftning. Angående tidpunkten när detta förslag kan
föreligga har kommittén i sin arbetsredogörelse för år 1958 uppgivit, att ut-
sikter torde finnas att utredningsarbetet kan slutföras om icke under 1959
så i varje fall under 1960. Det är icke möjligt för kommittén att nu närmare
precisera tidpunkten, men uppenbart är att förslag i ämnet icke kan före-
läggas innevarande års riksdag.

Beträffande den i samtliga fyra motionerna väckta frågan om förlängning
av giltigheten av 1946 års förlängningslag motsätter sig kommittén ej det

väckta förslaget. Kommittén erinrar om jordbruksrationaliseringsutredningens ovan omnämnda förslag och yttrar härom vidare.

Detta förslag har föranletts av önskemålet att undvika sociala olägenheter, som skulle uppkomma för ett flertal av de servitutsberättigade fastigheterna, om de skulle gå miste om sina servitutsrättigheter, innan en yttre rationalisering med erforderlig skogskomplettering kommit till stånd. Kommittén vill för sin del biträda förslaget men finner det i sammanhanget angeläget betona, att den föreslagna förlängningen av servituten i och för sig ej är eftersträvansvärd, enär servituten allvarligt kunna försvåra en rationell skogsvård och även lägga hinder i vägen för en önskvärd omarrondering. Förlängningen bör därför underlätas, om de påtalade sociala olägenheterna på annat sätt kunna motverkas.

I det yttrande som inkommit från *den för Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län gemensamma servitutsnämnden* framhålles angelägenheten av att frågan om skogsservituten — såväl de tidsbegränsade som de icke tidsbegränsade — bringas till en snar lösning. Nämnden finner det ej påkallat att under nu pågående lagstiftningsarbete i detta ämne föranställa om detaljändringar i gällande bestämmelser om servitut. Nämnden tillstyrker förslaget om förlängning av giltigheten av 1946 års förlängningslag på de skäl som anförts i motionerna I: 42 och II: 55.

I övrigt har nämnden begränsat sitt yttrande till frågan om tillämpningen av 1946 års lag och anför härom.

På ansökan av ett par större skogsbolag har nämnden hittills bestämt ersättning jämlikt 1946 års lag för omkring 330 tidsbegränsade skogsservitut, varjämte ett mindre antal ansökningar om sådan ersättning återkallats eller ogillats såsom för sent inkomna. Vidare äro vid nämnden anhängiga och kommer att hos nämnden anhängiggöras ytterligare en del ärenden om ersättning enligt 1946 års lag. För samtliga dessa skogsservitut utlöper giltighetstiden den 31 december 1959. För nämnden är känt, att den avtalade giltighetstiden för ett ganska stort antal skogsservitut utlöper under 1960-talet. Då det lär vara uteslutet, att frågan om skogsservituten bringas till slutlig lösning före 1959 års utgång, synes det av skäl, som föranlett tillkomsten av 1946 års lag, vara nödvändigt, att giltighetstiden för tidsbegränsade skogsservitut genom lagstiftning utsträcker ytterligare någon tid.

I det övervägande antalet ärenden, som handlagts av nämnden, har servitutet innefattat allenast rätt till mulbete och rätt till vedbrand, ofta av vindfallen eller torr skog eller av annan mindervärdig skog. I en del fall innefattar servitutet jämväl rätt till gårdsel och stör. Endast undantagsvis förekommer rätt till byggnadsvirke, då bestämd till visst antal träd av viss dimension för år. Vad angår rättigheterna till vedbrand i mindervärdig skog har nämnden fått den uppfattningen, att servitutshavaren ofta får uttaga sitt vedbehov eller del därav ur skog av bättre kvalitet samt att han i händelse av bristande tillgång å vedskog på den servitutsbelastade fastigheten får uttaga sitt vedbehov från någon angränsande fastighet.

Vid bestämmande av ersättningarna har nämnden tillämpat den i motionerna I: 42 och II: 55 omförmälda praxis att anknyta ersättningen till det faktiska utnyttjandet av servitutet — för rätt till mulbete med visst belopp per år, därest det ej föreligger betesrätt enligt lagen den 2 juni 1933 om ägofred, samt för rätt till vedbrand, gårdsel och stör samt byggnadsvirke med visst belopp per uttagen kubikmeter. Orsaken till denna praxis är den, att det

i allmänhet förelegat avtal mellan sakägarna om ersättningens bestämmande efter dylika grunder, och bakgrunden till dessa överenskommelser är den ovisshet, som förelegat i frågan om och i vilken utsträckning servitutet komme att utnyttjas efter den avtalade giltighetstidens utgång. Nämnden, vilken jämväl beaktat ovissheten om när frågan om skogsservituten komme att bli slutligt reglerad, har funnit, att ersättningens bestämmande efter sagda system erbjudit åtskilliga praktiska fördelar. I begynnelsen av sin verksamhet fastställde nämnden i något enstaka fall, då sakägarna ej träffat dylik överenskommelse, ersättningen i form av ett engångsbelopp, men nämnden har sedermera på framställning av vederbörande sakägare ändrat dessa beslut och bestämt ersättningen i enlighet med de av nämnden i övriga fall tillämpade grunderna.

Därest det finnes, att giltighetstiden för tidsbegränsade skogsservitut bör förlängas till framtida tidpunkt, kan ifrågasättas, om icke i lag härom borde fastslås, att ersättning för sådan olägenhet, varom förmåles i 2 § av 1946 års lag, skall utgå i form av årliga belopp och endast i den mån servitutet utnyttjas efter det att servitutet blivit förlängt. Till besparande av ett mången gång onödigt dubbelarbete torde böra upptagas stadgande därom, att för den händelse servitutsnämnd vid tillämpning av 1946 års lag bestämt ersättningen att utgå i årliga belopp, beräknade efter servitutets utnyttjande under året, vad sålunda blivit bestämt skall lända till efterrättelse jämväl för tiden efter den 31 december 1959. Ett dylikt stadgande synes emellertid böra kompletteras med föreskrift därom, att sakägare — såväl servituthavaren som ägaren av den servitutsbelastade fastigheten — skall äga att inom viss kortare tid, exempelvis före den 1 januari 1961, påkalla omprövning av ersättningsfrågan för tiden från och med den 1 januari 1960.

Ordföranden i servitutsnämnden för Västerbottens län anser det angeläget, att lagstiftningen på området utan onödig tidsutdräkt vinner en definitiv lösning. En förlängning av 1946 års lag tillstyrkes. I yttrandet anföres vidare.

Utbyrning av servitut torde inom Västerbottens län ha skett blott i ganska få fall. För vissa av de härskande fastigheterna torde sedan 1946 års lag trädde i kraft efter sammanläggning eller annan rationaliseringsåtgärd eller genom upphörd bosättning behov av servitutet icke längre föreligga. Nyttan torde emellertid kvarstå för flertalet av de härskande fastigheterna. Det ekonomiska värdet av servitutet lär i allmänhet icke ha minskat för de härskande fastigheter, vilka ha nytta av servitutet. Förslag om hur frågan skall lösas definitivt har icke framlagts och i varje fall är det uteslutet, att en definitiv lösning kan träda i tillämpning den 1 januari 1960.

Lantbruket inom länet är nu utsatt för betydande påfrestningar genom jordbrukets mindre lönsamhet, genom vattenbyggnaden och genom de allmänna svårigheterna att behålla ungdomen på landsbygden. Det är därför än viktigare än tidigare att icke utsätta ett stort antal jordbruk för den påfrestning, som servitutens upphörande skulle innebära.

På grund av det anförda och då den nu gällande lagen får anses ha fyllt sin uppgift tillstyrker jag motionärernas förslag om lagens förlängning. Behov av jämkningar i den provisoriska lagens utformning synes icke föreligga. Tiden för förlängningen bör å ena sidan så tilltagas, att ytterligare förlängning av provisorisk lagstiftning icke kommer att behövas, å andra sidan icke göras längre än som erfordras för att en definitiv lösning kan vinnas. Hur länge den definitiva lösningen ännu måste dröja saknar jag möjlighet att bedöma.

Det skulle kunna övervägas att i de fall, där ersättningen har enligt 1946 års lag bestämts till årligt belopp, detta belopp skall utan någon servitutnämndens vidare prövning få utgöra gottgörelse även för den ytterligare förlängda tiden. Måhända skulle emellertid pengavärdets fall kunna åberopas mot att i lagen om förlängningen bestämdes en sådan regel. Det torde få antagas, att servitutsnämnden, med den frihet beträffande förfarandet som nämnden har, skall på ett enkelt sätt komma till rätta med handläggningen om ersättning för servitut, för vars förlängning till den 1 januari 1960 ersättning redan har bestämts. I sakens nuvarande brådskande läge vill jag därför icke föreslå någon särskild regel härutinnan.

Det är riktigt, att genom att numera mycket klenare virkesdimensioner än tidigare tillvaratagas vissa svårigheter ha uppstått att tillgodose de härskande fastigheterna med det virke och den ved, som dessa fastigheter behöva och som servituten vid deras tillkomst avsetts skola giva. Det är emellertid därmed icke givet, att de härskande fastigheterna icke erhålla vad de skola få. Det är icke ovanligt, att i servitutskontrakten stadgas t. ex. att toppskog och annat för upplåtaren värdelöst virke skulle i första hand användas, men däri ligger att om för upplåtaren värdelöst virke icke finnes, den härskande fastigheten har rätt att taga annat virke. Huruvida utvecklingen beträffande virkets tillgodogörande har i andra fall berövat den härskande fastigheten deras rätt är för mig icke känt. Det må framhållas, att allmänna rättsregler synas giva domstolarna möjlighet att komma till rätta med frågorna (se NJA I 1950 s. 156). De jämförelsevis fåtaliga mål om skogsfång, vilka ha förekommit inom Västerbottens västra domsaga efter mitt tillträde av häradshövdingeämbetet den 1 januari 1945, giva intet belegg för åsikten att gällande lag på detta område åsidosätter de härskande fastigheternas skäligen intressen. Det är emellertid angeläget, att lagstiftningen utan onödig tidsutdräkt vinner en definitiv lösning. Huruvida nu arbetande utredningar äro inriktade på en sådan och huruvida arbetet är så ordnat, att saken kan lösas inom rimlig tid, är mig obekant, varför jag varken kan till- eller avstyrka yrkandet om påskyndande av servitutslagens revidering.

Utskottet

Tillkomsten av lagen den 6 december 1946 om förlängning av tiden för vissa servitut innebar att giltighetstiden för vissa tidsbegränsade norrländska skogsservitut, som eljest skulle ha upphört att gälla före den 1 januari 1960, förlängdes intill nämnda dag. Lagen har ej ändrats sedan sin tillkomst, och sker ej någon ändring under återstoden av år 1959, kommer servituten att upphöra vid årsskiftet. På grundval av den utredning som gjordes vid lagens tillkomst kan antalet servitut av detta slag beräknas till omkring tvåtusen (prop. nr 355/1946, bilaga A s. 53 ff.).

Enligt 5 a § lagen den 14 juni 1907 om servitut kan ett till tiden icke begränsat servitut att taga vindfallen eller torr skog under vissa förutsättningar på begäran av servitutshavaren förvandlas till rätt att i stället taga annat virke. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 mars 1948 (nr 83) anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning dels av frågan om utsträckning av tillämpningsområdet för nyssnämnda bestäm-

melse att omfatta även till tiden begränsade servitut, dels ock av frågan om kompensation i en eller annan form åt sådana innehavare av skogsfångsservitut, som på grund av i lagen uppställda särskilda förutsättningar icke hade möjlighet att få sina servitut förvandlade. I skrivelsen anhölls slutligen att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

För alla fyra motionerna är gemensamt att däri hemställes om förlängning av giltighetstiden av sådana servitut som avses med 1946 års lag. I motionerna I: 331 och II: 121 hemställes därjämte om »påskyndande av pågående revidering av servitutslagen». Av motiveringen att döma synes med sistnämnda hemställan åsyftas den genom 1948 års riksdagsskrivelse begärda utredningen. Yrkandet om förlängning av giltighetstiden av nyss nämnda servitut motiveras med att läget för berörda servitutshavares del i stort sett är detsamma i dag som vid tillkomsten av 1946 års lag. De skäl som föranledde tillkomsten av lagen kvarstod därför alltjämt. Man förutsatte 1946 att rationaliseringsverksamheten på landsbygden under tiden fram till 1960 skulle ha nått sådan omfattning, att servitutshavarna därigenom kunnat erhålla kompensation för vad de komme att mista genom servitutens upphörande. Dessa förväntningar hade emellertid endast i mycket obetydlig utsträckning infriats.

Förlängningsyrkandet tillstyrkes av de tre remissinstanser från vilka yttrande begärts av utskottet. För fastighetsbildningskommitténs del har tillstyrkandet dock skett med viss reservation. Ett förslag, i sak identiskt med motionärernas yrkande om förlängning, framlades år 1957 av 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning. Flertalet av de remissyttranden som däröver avgivits har lämnat förslaget om förlängning utan erinran. De av dessa frågor närmast berörda remissinstanserna framhåller i allmänhet att skogsservituten visserligen motverkar en ändamålsenlig skogsvård men tillstyrker likväl förslaget om förlängning med hänvisning till servitutens betydelse för servitutshavarna. Överlantmätaren i Gävleborgs län har dock avstyrkt förlängning.

Av uttalanden som gjordes under förarbetena till 1946 års lag och av utskottet härovan återgivits framgår, att lagen vid sin tillkomst betraktades som ett provisorium i avvaktan på att servitutshavarnas behov av de med servituten avsedda nyttigheterna skulle kunna tillgodoses i annan ordning. Utbrytning eller avlösning av skogsservitut synes under den tid lagen varit gällande ha skett endast i begränsad utsträckning. Detsamma torde gälla om andra rationaliseringsåtgärder till förbättring av servitutshavarnas ställning.

Det är allmänt omvittnat att såväl betesservituten som skogsfångsservituten är till hinder för ett efter moderna principer drivet skogsbruk. Denna uppfattning delas av utskottet. Å andra sidan torde det vara obestriddigt att, även om en del av skogsservituten numera ej ha samma betydelse för servitutshavaren som förut — utskottet avser då närmast sådana fall där den berättigade fastigheten övergivits och står obebodd — många av dessa ser-

vitut — tidsbegränsade eller ej — alltjämt är av icke oväsentlig betydelse för servitutshavarens utkomstmöjligheter.

Utskottet finner ej anledning att i detta sammanhang närmare uppehålla sig vid spørsmålet hur denna fråga på lång sikt bör lösas, särskilt som detta f. n. utredes dels inom lagberedningen, dels inom 1954 års fastighetsbildningskommitté och båda utredningarna nu befinner sig i slutskedet av sitt arbete. Mot bakgrunden av att det nu ter sig möjligt att inom en icke alltför avlägsen framtid uppnå en mera slutgiltig lösning av det problem som skogsservituten utgör, anser utskottet det icke vara följdriktigt att nu ej fullfölja de syften som bär upp 1946 års lag. Ej minst för servitutshavarna skulle det säkerligen komma att te sig svårförståeligt om deras genom lag förlängda rättigheter nu skulle upphöra utan att möjlighet till kompensation i en eller annan form bereddades dem. Utskottet anser det därför motiverat att en viss fortsatt förlängning sker. Eftersom glesbygderna för närvarande kontinuerligt avfolkas och betesgången i skogen oavbrutet minskar, synes de ekonomiska konsekvenserna av en fortsatt förlängning av de tidsbegränsade skogsservituten bli mindre omfattande än vid tiden för tillkomsten av 1946 års lag. Å andra sidan kan man i det sammanhanget ej bortse från att den avtalade giltighetstiden för ett icke obetydligt antal tidsbegränsade skogsservitut kommer att utgå under 1960-talet.

Frågan i vilka fall, på vilket sätt och för vilken tid en fortsatt förlängning skall ske måste i det nu uppkomna läget naturligen bli beroende av hur problemet om skogsservituten slutgiltigt skall lösas. Med tanke på syftet med ej blott 1946 års lag utan även 1948 års riksdags skrivelse synes det uteslutet att därvid icke beakta också de till tiden begränsade servituten. Riksdagen förordade år 1948 att man i fråga om rätten att förvandla ett servitut gällande vindfallen och torr skog till ett servitut gällande virke jämställde de tidsbegränsade servituten med de icke tidsbegränsade. Riksdagen ansåg även att det borde övervägas att på något sätt kompensera servitutshavare, som ej hade möjlighet att få »vindfällesservitut» förvandlade till virkesservitut. Under åberopande av bl. a. det nu sagda anhöll riksdagen därför om en utredning av dessa speciella frågor.

Såsom i motionerna I: 331 och II: 121 hävdas synes något slutligt ställningstagande i anledning av skrivelsen ännu ej ha skett. Av justitieombudsmannens redogörelser för ärenden som hos Kungl. Maj:t anhängiggjorts genom skrivelser från riksdagen framgår att, sedan 1948 års skrivelse den 3 december 1948 överlämnats till fastighetsbildningssakkunniga, densamma för vederbörande departements vidkommande ansetts slutbehandlad (1951 års ämbetsberättelse s. 387, nr 19). Fastighetsbildningssakkunnigas uppdrag upphörde år 1953 (1954 års riksdagsberättelse s. 15). De sakkunnigas arbete utmynnade, såvitt nu är i fråga, icke i något förslag. I deras ställe tillsattes 1954 års fastighetsbildningskommitté. För kommittén har emellertid givits särskilda direktiv. Av dessa framgår ej uttryckligen att uppdraget omfattar jämväl den av riksdagen år 1948 begärda utredningen. Av fastighetsbildningskommitténs yttrande till utskottet framgår ej otvetydigt huruvida kom-

mittén anser den med 1948 års riksdagsskrivelse åsyftade utredningen ingå i dess utredningsuppdrag. — Från lagberedningen har inhämtats, att dess arbete med översyn av servitutslagstiftningen icke kommer att beröra de i riksdagsskrivelsen berörda frågorna.

Vem det närmaste ansvaret för den i 1948 års riksdagsskrivelse begärda utredningen än åvilar och vilken uppfattning man i dag än må ha om däri berörda frågor anser dock utskottet att ärendet utan dröjsmål bör slutbehandlas. Därest åtgärder i den av riksdagen år 1948 angivna riktningen anses böra ifrågakomma, anser utskottet att förslag härom bör föreläggas riksdagen snarast möjligt och utan avvaktan på förslag om ny jordabalk eller ny fastighetsbildningslag.

Om en förlängning av giltighetstiden av de tidsbegränsade skogsservituten skall komma till stånd, måste beslut härom fattas vid årets riksdag. På grund av vad särskilt lantmäteristyrelsen och fastighetsbildningskommittén anfört i sina härovan återgivna yttranden, anser utskottet det böra närmare övervägas om förlängningen bör göras generell eller begränsas till vissa kategorier av servitut. Utskottet står ej främmande för tanken att man från förlängning bör kunna undantaga t. ex. sådana servitut som icke utnyttjas eller av annan anledning kan antagas sakna egentlig betydelse för den berättigade fastigheten. Över huvud taget bör man vid en ny lagstiftning — under fasthållande av huvudsyftet med 1946 års lag — beakta de erfarenheter som vunnits vid densamma tillämpning och i övrigt taga nödig hänsyn till de ändringar i förhållandena som gjorts sedan lagens tillkomst. Även spørsmålet om den tid som förlängningen skall avse synes böra närmare övervägas. Då det knappast är troligt att en slutgiltig lösning av problemet om skogsservitutens framtida ställning kan vinnas under de närmaste tio åren synes en förlängning icke böra omfatta kortare tid. Den bör ej heller göras längre än sakens beskaffenhet kräver. Förlängningen synes böra omfatta ej blott sådana servitut som omfattas av 1946 års lag, utan även sådana som eljest skulle upphöra under den föreslagna lagens giltighetstid. Skäl att förlänga giltighetstiden för servitut som tillkommit efter ikraftträdandet av 1946 års lag synes däremot ej föreligga.

De närmare överväganden, som utskottet i anledning av det senast sagda anser erforderliga, synes böra ske genom Kungl. Maj:ts försorg och bedrivs med sådan skyndsamhet, att förslag i ämnet kan föreläggas riksdagen och ny lagstiftning komma till stånd före utgången av år 1959.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen i anledning av motionerna I: 42 och II: 55 samt I: 331 och II: 121 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att riksdagen förelägges förslag till lag om fortsatt giltighet av vissa skogsservitut i enlighet med vad utskottet i utlåtandet därom anfört, samt att motionerna I: 42 och

Tredje lagutskottets utlåtande nr 11 år 1959

II: 55 i vad däri yrkats att riksdagen måtte för sin del nu antaga lag i ämnet icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

B. att motionerna I: 331 och II: 121 i vad däri beröres den i riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 mars 1948, nr 83, omförmälda frågan må anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet därom anfört, samt

C. att motionerna I: 331 och II: 121 i övrigt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 17 mars 1959

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Osvald, Grym, Georg Carlsson, Kristiansson, Ebbe Ohlsson, Åke Larsson, fru Nilsson och herr Gunnar Pettersson;

från andra kammaren: herrar Levin, Johansson i Torp*, Åhman*, fru Torbrink, herrar Wachtmeister*, Grebäck*, fru Lindberg och herr Hedin.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.